

Haastavat tilanteet arjen työssä

Haastavat tilanteet arjen työssä

Yhteistyö huoltajien kanssa

LASTEN JA nuorten osalta varhaiskasvatusta ja koulutusta koskeva lainsäädäntö edellyttää yhteistyötä huoltajien kanssa. Tätä yhteistyötä varten täytyy laatia yhteinen toimintamalli, jossa määritellään muun muassa yhteydenottokanavat ja yhteydenottojen ajankohdat. Opettaja toimii oikein, jos hän noudattaa tätä toimintamallia.

Koulun tehtävä on tiedottaa oppilaiden vanhemmille niistä keinoista, joilla vanhemmat voivat ottaa yhteyttä opettajiin. Näitä keinoja voivat olla esimerkiksi Wilma- tai Helmi-järjestelmä ja työsähköposti. Salassa pidettävissä asioissa tulee käyttää suojattua sähköpostia.

Aluehallintovirasto on todennut opettajan tavoitettavuutta koskevassa päätöksessään, että opetushenkilökunnalle ei ole asetettu yleistä velvollisuutta päivystää oppilaiden vanhempien puheluita työajan ulkopuolella kaikkina viikonpäivinä ja vuorokauden aikoina (ISAVI-2010-00775/OP-13).

Jos yhteistyö huoltajan kanssa ei yhteisestä toimintamallista huolimatta onnistu, asia tulee viipymättä ottaa esille oman esimiehen kanssa. Esimiehen velvollisuutena on toimia opettajan tukena. Rehtori voi esimerkiksi järjestää huoltajien kanssa palaverin, jossa hän on itse mukana.

Ulkopuoliset avustajat huoltajapalaverissa

LAPSEN ASIAN käsittelyä ja yhteistyötä kodin kanssa ei edistä se, että huoltajat ottavat palaveriin mukaan ulkopuolisen avustajan, kuten asianajajan. Koulu ei voi kuitenkaan tätä estää, jos palaverissa käsitellään vain huoltajan oman lapsen asiaa.

Jos palaveri koskee esimerkiksi kiusaamista – ja näin ollen myös muita oppilaita – niin läsnä ei voi olla ulkopuolisia henkilöitä, jos on mahdollista, että siellä käsitellään toista lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja. Myös koulun puolelta palaverissa voivat olla paikalla vain lapsen opetukseen tai sen järjestämiseen osallistuvat henkilöt.

Palaverissa käytyjen keskustelujen tallentaminen

YLEINEN PERIAATE on, että henkilö saa tallentaa/nauhoittaa puhelut ja keskustelut, joihin hän itse osallistuu. Tällöin hän ei syyllisty rikoslaisiin tarkoitettuun salakuunteluun. Tallentamista ei voi estää, mutta hyviin tapoihin kuuluu ilmoittaa toiselle osapuolelle tallentamisesta, varsinkin jos kyseessä on luottamuksellinen keskustelu.

Tallenteiden käyttäminen/julkaiseminen on eri asia kuin keskusteluiden tallentaminen. Jos tallenteita annetaan muiden kuunneltavaksi, on vaarana, että rikotaan salassapitovelvoitetta tai syyllistytään esimerkiksi kunnian loukkaamiseen tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen tai paljastamiseen.

Koulun puolelta ei ole tarvetta keskusteluiden tallentamiselle, mutta haastavissa palavereissa olisi hyvä olla läsnä vähintään kaksi koulun edustajaa. Tallentamisen sijaan on suositeltavaa tarvittaessa tehdä muistio palaverista.

Opetuksen seuraaminen

OPETUS ON lähtökohtaisesti julkista, joten kuka tahansa voi tulla seuraamaan opetusta paikan päälle (pois lukien erityisopetus). Hyviin tapoihin kuuluu, että esimerkiksi huoltaja sopii opetuksen seuraamisesta etukäteen opettajan ja rehtorin kanssa.

Opetuksen seuraamista voidaan rajoittaa perustellusta syyistä. Tällaisia syitä ovat esim. turvallisuusriskit tai opetuksen häiriintyminen. Muutoksenhakukelpoisen päätöksen opetuksen seuraamisen rajoittamisesta tekee oppilaitoksen rehtori.

Epäasiallisesti käyttäytyvät huoltajat

MIKÄLI ON epäily, että huoltaja voi käyttäytyä epäasiallisesti, uhkaavasti tai jopa väkivaltaisesti, kannattaa varmistaa, että huoltajapalaverissa on useampi kuin yksi koulun edustaja mukana. Jos aiheutta ilmenee, niin tulee aina olla yhteydessä poliisiin.

Koulun turvallisuussuunnitelmassa täytyy olla selkeät ohjeet erilaisten uhka- ja vaaratilanteiden osalta, ja henkilöstö tulee perehdyttää toimintatapoihin.

Epäasiallinen viestintä ja kunnianloukkaus

OPETUSTEHTÄVÄSSÄ TOIMIVA ei voi jättää lukematta työtehtäviinsä liittyviä viestejä. Viestit tulee aina käydä läpi ja selvittää, onko niissä esimerkiksi opetuksen järjestämiseen liittyviä tietoja tai kysymyksiä. Hyvään hallintotapaan kuuluu, että viranomaisen lähtökohtaisesti vastaa kaikkiin riittävän selkeisiin ja ymmärrettäviin yhteydenottoihin. Vastaamisvelvollisuus ei koske asiattomia ja lähinnä mielenilmaukseksi katsottavia yhteydenottoja, joihin lähettäjä ei selvästikään odota vastausta.

Julkisen viran- tai toimenhaltijan on siedettävä ankaraakin työhönsä kohdistuvaa asiallista arvostelua. Jos viesteissä arvostellaan opetustehtävässä toimivan menettelyä viran/tehtävän hoidossa, ei kysymyksessä siksi yleensä ole

kunnianloukkaus. Sallittuna arvosteluna voidaan pitää esimerkiksi opettajan opetukseen tai toimintaan kohdistuvaa arvostelua (opetusmenetelmät, arviointi, ja kurinpitotoimet).

Kunnianloukkaus voi olla mahdollinen, jos arvostelu tai valheellisten tietojen levittäminen kohdistuu henkilökohtaiseen ominaisuuksiin tai yksityiselämän piiriin kuuluviin asioihin, kuten esimerkiksi terveydentilaan, ulkonäköön tai etniseen taustaan. Kunnianloukkaus voi olla kyseessä myös silloin, jos toisesta levitetään valheellista tietoa ja näin aiheutetaan toiselle vahinkoa tai kärsimystä tai asianomainen joutuu halveksunnan kohteeksi. Kynnys kunnianloukkauksen toteuttamiseen on melko korkea, joten rikosilmoituksen tekemistä kannattaa aina harkita tarkasti.

Toimintaohjeita, jos kohtaat epäasiallista viestintää

- ▶ Kirjaa, tulosta tai tallenna epäasiallisena kokemasi viestit, sivusto, kellonaika ja päivämäärä sekä kaikki mahdolliset tiedot viestin tekijästä.
- ▶ Vaadi tekijää/ylläpitäjää poistamaan loukkaava aineisto.
- ▶ Kerro asiasta esimiehelle ja työsuojeluvaltuutetulle.
- ▶ Miettikää yhdessä seuraavat jatkotoimet:
 - tutkintapyyntöjen tekeminen poliisille
 - koulun/oppilaitoksen keinojen soveltuminen, koulupoliisi
 - yhteydenotto oppilaaseen/opiskelijaan/huoltajaan.
- ▶ Tarvittaessa ota yhteyttä OAJ:n lakimiehiin.

Kerro asiasta
esimiehelle ja
työsuojelu-
valtuutetulle"

Kantelut

KANTELUITA VOI tehdä viranomaisille, jotka valvovat viranomaistoiminnan laillisuutta. Näitä viranomaisia ovat muun muassa aluehallintovirastot ja eduskunnan oikeusasiamies. Opetustoimesta kanteluita on tehty muun muassa maksuttomasta perusopetuksesta, leirikoulujen järjestämisestä, kurinpi-totoimista, kiusaamistilanteiden hoitamisesta ja arvioinneista.

Aluehallintovirasto

ALUEHALLINTOVIKASTON (AVI) tehtäviin opetustoimessa kuuluu opetustoimen informaatio-ohjaus- ja kehittämistehtävät sekä perusoikeuksien, oikeusturvan toteutumisen ja peruspalvelujen saatavuuden edistäminen.

Kuka tahansa voi tehdä AViin kantelun, jos katsoo organisaation tai henkilön menettelyn tai toiminnan olevan lainvastaista, virheellistä tai epäasianmukaista. Kantelun voi tehdä myös tehtävien laiminlyönnin perusteella. Kantelun myötä AVI voi tutkia, onko koulutusta järjestettäessä toimittu lain ja määräysten mukaisesti.

AVI perehtyy saamaansa kanteluun arvioidakseen, syn-tyykö asiassa epäily lainvastaisesta menettelystä tai velvollisuuden täyttämättä jättämisestä. Jos AVI katsoo, että asiassa on ryhdyttävä toimenpiteisiin, hankkii se tarpeelliset selvi-tykset asianosaisilta. AVI ei itse hanki todisteita, vaan pyy-tää kirjallisia selvityksiä. Selvitysten pohjalta otetaan kantaa, onko asiassa noudatettu lakia, hyvän hallinnon vaatimuksia ja muutoin menetelty asianmukaisesti. AVI ei tutki yli kaksi vuotta vanhoja asioita.

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA)

EOA:N TEHTÄVÄNÄ on valvoa, että viranomaiset noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

EOA tutkii kantelun, jos asia kuuluu hänen valvontaansa ja jos on aihetta epäillä, että viranomainen on menetellyt lainvastaisesti tai laiminlyönyt velvollisuutensa tai jos tutkimiseen katsotaan olevan aihetta muista syistä.

Kantelun tutkinnassa kuullaan kantelun kohdetta. Lisäksi EOA pyytää selvityksiä ja lausuntoja viranomaisilta (esimerkiksi OPH) ja voi tarvittaessa määrätä tarkastajat paikan päälle tekemään tutkimuksia. EOA kiinnittää erityisesti huomiota siihen, kunnioittavatko viranomaiset perus- ja ihmisoikeuksia sekä noudattavatko he hyvän hallinnon vaatimuksia. EOA ei yleensä tutki yli kaksi vuotta vanhoja asioita.

Oikeuskanslerin toimivalta on rinnastettavissa EOA:n toimivaltaan, joten myös oikeuskansleri voi käsitellä opetustoi-
mea koskevia kanteluita.

Hyvä muistaa kanteluista

- ▶ Viranomaisten on reagoitava kaikkiin kanteluihin jollain tavalla.
- ▶ Jos AVI pyytää koulutuksen järjestäjältä vastausta kanteluun, niin yleensä rehtori ja opettaja/opettajat joutuvat antamaan selvitykset. Vastaukset kannattaa laatia huolellisesti ja asianmukaisesti keskittyen vain niihin kysymyksiin, joita kantelu koskee.
- ▶ Erityisesti AVI ottaa asian yleensä selvitykseen, ellei ole selvää, että se on täysin aiheeton. Siksi se, että AVI tai EOA selvittää asiaa opettajalta/rehtorilta, ei vielä ole merkki siitä, että asiassa olisi toimittu väärin.
- ▶ Kantelu ei ole muutoksenhakekeino. AVIn tai EOA:n päätös ei johda kantelun alaisen päätöksen muuttamiseen, vaan esimerkiksi kehotukseen toimia vastaisuudessa toisella tavalla tai muistutukseen lain sisällöstä ja velvoitteista.

Se, että AVI tai EOA selvittää asiaa opettajalta/rehtorilta, ei vielä ole merkki siitä, että asiassa olisi toimittu väärin."

Koulun henkilöstöstä tehdyt rikosilmoitukset

JOISSAKIN TILANTEISSA huoltajat voivat katsoa, että opettaja/rehtori on käyttänyt tarpeettomasti voimakeinoja tai syyllistynyt liialliseen voimankäyttöön. Näissä tilanteissa he voivat tehdä opettajan/rehtorin toiminnasta tutkintapyyntö poliisille. Tutkintapyyntö voi liittyä myös erilaisiin vastuukysymyksiin, esimerkiksi koulupäivän aikana tapahtuneeseen tapaturmaan tai häirintään. Poliisi on velvollinen selvittämään asiaa.

Kaikissa opetustilanteissa ja erityisesti kurinpitoon liittyvissä tilanteissa tulee pyrkiä siihen, että oppilaan fyysistä koskemattomuutta ei loukata. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista esimerkiksi opetusta häiritsevän oppilaan käyttäytymisen vuoksi tai oppilaan oman tai muiden turvallisuuden varmistamiseksi.

Opettajalla/rehtorilla on oikeus käyttää välttämättömiä voimakeinoja esimerkiksi silloin, kun oppilas kieltäytyy luovuttamasta opetusta häiritsevää esinettä. Välttämättömien voimakeinojen käyttö on sallittua oppilaan luokasta poistamisen yhteydessä tai väkivaltaisesti käyttäytyvän oppilaan rauhoittamiseksi. Voimakeinojen tulee olla oikeassa suhteessa muun muassa oppilaan ikään ja tilanteen vakavuuteen. Jos opettaja/rehtori joutuu turvautumaan voimakeinoihin kurinpitotilanteessa, hänen tulee tehdä kirjallinen selvitys opetuksen järjestäjälle.

Jos koulupäivän aikana tapahtuu tapaturma tai esille tulee kiusaamista/häirintää, kannattaa kaikki selvittelyyn liittyvät toimenpiteet kirjata tarkasti muistiin. Näistä tilanteista tulee aina ilmoittaa kaikkien osapuolten huoltajille. Lisäksi kannattaa käydä läpi turvallisuuteen liittyvät toimintamallit ja niiden ajantasaisuus.

Mikäli poliisi ottaa yhteyttä opettajaan/rehtoriin, kertoo tutkintapyyntöstä ja pyytää kuulusteltavaksi, opettajan kannattaa olla heti yhteydessä OAJ:n lakimiehiin. Asiaa selvitetään ja katsotaan, millaista tukea kyseisessä asiassa voidaan antaa.

Monissa tilanteissa asian selvittely päättyy jo poliisitutkintaan, jossa todetaan, että toiminta on ollut laillista.

Sovittelu

VÄKIVALTA- JA omaisuusrikoksia on mahdollista yrittää ratkaista sovittelulla oikeusprosessin välttämiseksi. Jotta sovittelu voidaan aloittaa, pitää teon olla myönnetty. Sovittelu on mahdollinen myös alle 15-vuotiaiden tekemissä rikoksissa. Sovittelu on vapaaehtoista. Se edellyttää aina molempien osapuolten suostumusta. Suostumuksen voi peruuttaa missä tahansa sovittelun vaiheessa.

Rikosasioiden sovittelu on maksutonta. Siinä rikoksen osapuolet voivat kohdata toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan välityksellä. Sovittelussa käsitellään rikoksen kohteeksi joutuneelle aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja ja pyritään löytämään molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Jos sovittelun osapuolena on alaikäinen, hänen huoltajallaan on oikeus osallistua sovitteluun. Huoltaja myös hyväksyy sovittelun käynnistymisen ja alaikäisen tekemät vahingonkorvaussopimukset.

Sovittelua koskevan aloitteen voivat tehdä rikoksesta epäilty, uhri, alaikäisen huoltajat, poliisi tai syyttävä. Sovittelualoite tehdään sovittelutoimistoon, joka arvioi asian soveltuvuuden sovitteluun ja tekee lopullisen päätöksen sovittelun aloittamisesta.

Jos rikoksen osapuolet päätyvät sovintoon, sovittelija laatii siitä osapuolia sitovan kirjallisen sopimuksen, jonka molemmat osapuolet allekirjoittavat. Saavutettu sovinto johtaa pääsääntöisesti siihen, että asian käsittely viranomaisessa päättyy. Rikosasioissa sovintoratkaisu lähetetään tiedoksi myös poliisille ja syyttäjälle. Sovittelutoimisto seuraa sopimuksen täyttymistä.

Sovittelu on
vapaaehtoista."

Ilmoitusvelvollisuuksista

Häirinnästä ja kiusaamisesta ilmoittaminen

OPETTAJAN TAI rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulu- ja kotimatalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.

Tulee kuitenkin muistaa, että koulu- ja kotimatkat eivät ole koulun toimintaa, jolloin siellä tapahtuneissa rikkeissä koululla ei ole toimivaltaa määrätä rangaistuksia, eivätkä järjestys säännöt ole tuolloin voimassa. Suositeltavaa on, että huoltajia ohjeistetaan ratkomaan tapahtumat keskenään. Koulun henkilökunta voi tukea huoltajia tarjoamalla esimerkiksi psykologin tai kuraattorin osaamista tueksi asian selvittämiseen, jos koulu arvioi sen tarpeelliseksi.

Lastensuojeluilmoitus

LASTENSUOJELULAIN MUKAAN opettajalla ja rehtorilla on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoitus kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Ilmoitus poliisille

LASTENSUOJELUILMOITUKSEN LISÄKSI opettajalla ja rehtorilla on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että alle 18-vuotiaaseen lapseen tai nuoreen on kohdistettu seksuaalirikos (esim. lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tms.) tai henkeen ja terveyteen kohdistunut rikos (esim. pahoinpitely tms.).

Ilmoitusvelvollisuus liittyy tehtävän hoitamisessa tietoon tulleisiin seikkoihin. Ilmoitusvelvollisuuden voi aiheuttaa esimerkiksi tilanne, jossa opettajalla on lapsen käyttäytymisen, lapsen puheiden, lapsen vanhemmista saatujen tietojen tai muiden henkilöiden ilmoitusten perusteella syytä epäillä lapsen kohdistunutta rikollista tekoa. Epäselvissä tilanteissa voi olla yhteydessä poliisiin ja kysyä yleisellä tasolla asiasta ilman nimiä.

Koulun henkilöstöön kohdistuvat rikokset

OPETTAJA VOI työssään joutua oppilaan epäasiallisen käytöksen kohteeksi. Opettaja voi kohdistua esimerkiksi fyysistä väkivaltaa, epäasiallista viestintää koulussa/netissä tai perättömän tiedon levittämistä. Joissakin tilanteissa kyseessä voi olla myös rikos. Oppilas on rikosoikeudellisessa vastuussa, kun hän on täyttänyt 15 vuotta.

Opettajaan kohdistuva pahoinpitely on aina niin sanottu virallisen syytteen alainen teko. Tällöin poliisi on velvollinen tutkimaan asian, kun se on saanut tiedon tapahtumasta.

Epäasiallinen viestintä ja perättömän tiedon levittäminen voivat täyttää laittoman uhkauksen tai kunnianloukkauksen tunnusmerkit. Nämä teot ovat niin sanottuja asianomistajarikoksia eli poliisi ei voi tutkia tapahtumia ilman, että opettaja tekee asiasta tutkintapyynnön.

Tapahtumat kannattaa kirjata tarkasti muistiin samoin kuin paikalla olleet todistajat. Nettimateriaali tulee tulostaa tai tallentaa sähköisesti.

Kun harkitaan jatkotoimenpiteitä, kannattaa huomioida kokonaistilanne ja esimerkiksi oppilaan ikä ja kehitystaso. Vakavasta väkivallasta tulee olla aina yhteydessä poliisiin, vaikka tekijä olisi alle 15-vuotias. Tällöin asia siirtyy poliisilta lastensuojeluviranomaisille.

Koulupäivän aikana tapahtuneisiin tilanteisiin on mahdollista reagoida myös koulun kurinpitokeinoilla. Tällöin ei voida tehdä tutkintapyyntöä.

Tilanteissa kannattaa muistaa myös opettajan ja esimiehen velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.

Ohje väkivaltatilanteissa toimimiseen löytyy OAJ:n sivujen työelämäoppaasta.

Opettajaan
kohdistuva
pahoinpitely
on aina virallisen syytteen
alainen teko."

OAJ

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

PL 20, 00521 Helsinki

oaj@oaj.fi www.oaj.fi